

MARZENA MIŚKIEWICZ*

INSTYTUT JĘZYKA POLSKIEGO POLSKIEJ AKADEMII NAUK, KRAKÓW

Sportswoman, sportowczyni, sportówka...

Problematyczne nazwy kobiety uprawiającej sport

Słowa kluczowe: feminatywy, semantyka, pragmatyka, leksykografia.

<https://doi.org/10.31286/JP.00592>

Wprowadzenie

W roku 1926 na łamach czasopisma „Stadjon” w artykule *O słownictwo sportowe* autor poruszył problematyczną już wtedy kwestię nazewnictwa kobiet, które uprawiają sport. Pisał:

Bodaj nic nie nastęcza takich trudności jak stworzenie słowa oznaczającego kobietę uprawiającą sport. To też chaos pod tym względem jest okropny. Używa się np. „sportswoman”, które to wyrażenie przynajmniej nie zostało zniekształcone. Dalej spotyka się i to najczęściej „sportsmanka”, co się równa mniej więcej mówieniu zamiast „kobieta” – „mężczyznka”. Ostatnio zaś na łamach tak poważnego pisma jak „Wiadomości literackie” spotkaliśmy wyrażenie „sportswomanka”, które już jest szczytem wszystkiego.

Przyjmijemy tymczasem „sportswoman”, ale stworzenie polskiego słowa jest palącą potrzebą. Czy nie dałoby się utworzyć rodzaj żeński od „sportowiec”. Rodzaj żeński byłoby „sportczyni”. Nie jest to bardzo piękne, ale zawsze lepsze niż „sportswomanka” („Stadjon” 1926, nr 17, polona.pl)¹.

Problem nazewnictwa kobiet uprawiających sport pozostaje aktualny. Zapytania kierowane do poradni językowych², wątpliwości formułowane na forach internetowych i w grupach dyskusyjnych w mediach społecznościowych czy artykuły popularnonaukowe (Malinowski 2012) dowodzą, że użytkownicy języka polskiego nie czują się pewnie, formułując wypowiedzi odnoszące się do kobiet sportowców. Życzyliby sobie otrzymać klarowną wypowiedź od językoznawcy, wskazującą i uzasadniającą, która forma jest poprawna.

* marzena.miskiewicz@ijp.pan.pl; ORCID: 0000-0001-8180-2010

¹ Zachowano oryginalną pisownię cytatów (wyróżnienia moje).

² Por. <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/brzydkie-sportsmenki;14949.html> (dostęp: 3 kwietnia 2023).

Niniejszy artykuł stanowi odpowiedź na poprawnościowe wątpliwości użytkowników polszczyzny w zakresie używania nazw kobiet uprawiających sport. Jego celem było omówienie synonimicznych form, takich jak: *sportswoman/sportswomen*, *sportsmanka/sportsmenka*, *sportswomanka/sportswomenka*, *sportówka*, *sportowczyni*, *sportownicza*, w perspektywie diachronicznej i synchronicznej. Pierwsza część tekstu przybliżyła stan badań na temat feminatywów sportowych z uwzględnieniem przytoczonych synonimów i ich wariantów ortograficzno-fonetycznych. Omówiono w niej również występowanie tych słów w słownikach języka polskiego XX i XXI wieku, wyrazów obcych i poprawnej polszczyzny. W dalszej części artykułu przedstawiono użycie analizowanych wyrazów w obiegu komunikacyjnym XIX i XX wieku, głównie w tekstach publicystycznych. W tym celu wykorzystano przede wszystkim największą polską bibliotekę internetową POLONA. Mniej przydatne w ekscerpowaniu materiału do analizy okazały się inne wyszukiwarki – NKJP, Monco czy Google Books, aczkolwiek sprawdzano w nich użycia każdego analizowanego słowa. W ostatniej części artykułu przybliżono występowanie ogólnych nazw kobiety uprawiającej sport w Internecie. Ich analizę jakościową, a przede wszystkim ilościową umożliwiła wyszukiwarka Google.

1. Nazwy kobiety uprawiającej sport w wypowiedziach językoznawców i w słownikach języka polskiego

Obszerny stan badań dotyczących feminatywów, czyli – jak definiuje je Marek Łaziński (2006: 246) – rzeczowników nazywających kobiece zawody i funkcje, odzwierciedla dyskurs społeczny, medialny, polityczny, jaki toczy się na ten temat od pierwszych dekad XX wieku. W przeciwieństwie do żeńskich nazw tytułów, w tym nazw stopni naukowych, stanowisk, funkcji i urzędów (por.: Obrębska-Jabłońska 1949; Kupiszewski 1967; Kubiszyn-Mędrała 2007; Zieniukowa 2013), feminatywom sportowym poświęcono dotąd niewiele uwagi. Zdaniem Katarzyny Dembskiej (2012: 45–46) leksyka sportowa jest sferą, która naturalnie bez większych trudności ulega feminatywizacji, jako że:

[W]iększość dyscyplin sportowych polega na zmaganiach na linii kobieta-kobieta i mężczyzna-mężczyzna. Jeśli więc kobiety toczą walkę sportową wyłącznie przeciwko kobietom, trudno nazywać je, używając form męskich.

O nazwach kobiet uprawiających różne dyscypliny sportu pisze Bogusław Nowowiejski (2011, 2014). Przyczyn gwałtownego wzrostu tej grupy feminatywów dopatruje się on w dwóch zjawiskach – po pierwsze, w powiększaniu się sfery słownictwa sportowego w ogóle, po drugie zaś, w „feminizacji sportu”, polegającej na rosnącym udziale kobiet w sporcie zarówno amatorskim, jak i zawodowym (Nowowiejski 2011: 166). Zdaniem badacza podstawowy problem w zakresie żeńskich odpowiedników męskich określeń „polega na niemożności utworzenia dobrych, czyli ekonomicznych i estetycznych ich ekwiwalentów” (Nowowiejski 2014: 155). Autor akcentuje chociażby brak możliwości tworzenia feminatywów od nazw męskich kończących się na *-owiec*, w tym od słowa *sportowiec* (Nowowiejski 2011: 168; 2014: 154).

K. Dembska (2012: 46–50) zwraca uwagę na powszechne występowanie w języku polskim określeń zawodniczek uprawiających różne dyscypliny sportu, B. Nowowiejski (2011: 167;

2014: 153–157) z kolei dokonuje ilościowej i jakościowej analizy feminatywów wyekscerpowanych z SJPDoR i USJP. Badacze ci pomijają wszakże fakt jednoczesnego pozostawiania w użyciu kilku synonimicznych ogólnych określeń. Niektórzy językoznawcy zwracali na nie uwagę już w 1. połowie XX wieku.

Tytus Benni w roku 1933 na łamach „Języka Polskiego” w artykule zatytułowanym „*Sportswoman* chce się widzieć z *panią doktor*” nieprzychylnie wypowiedział się na temat form typu *sportswoman*, *yachtswoman*. Językoznawca uznał, że nie można wymagać od Polaków znajomości zasad słowotwórczych języka obcego, stąd zalecał używanie form *sportsmenka* i *yachtsmenka* (Benni 1933: 184). W tym samym numerze wtórowała badaczowi Antonina Obrębska, postrzegająca formy kończące się cząstką *-women* jako pretensjonalne. Zauważyła też, że na polskim podłożu językowym w wyrazie *sportsman* człon *-man* (z ang. ‘mężczyzna, człowiek’) „uległ zupełnemu odbarwieniu znaczeniowemu” i odczuwany jest jako bezznaczeniowy przyrostek, który „pozwała urabiać od siebie formy żeńskie na *-ka*, a nawet rozszerzać go w *yachtsmence* do złożonego sufiksu *-menka*” (Obrębska 1933: 185).

W 1. połowie XX wieku nazwy kobiety uprawiającej sport trafiły do słowników języka polskiego. Po raz pierwszy w 1915 roku awansowały w ten sposób formy *sportsmanka* i *sportsmenka*, notowane w SW. Umieszczono je w odrębnych hasłach i opatrzone definicjami strukturalnymi, kolejno: ‘forma ż. od *sportsman*’, ‘forma ż. od *sportsmen*’.

Reprezentującą zapożyczenia właściwe formę *sportswoman* można znaleźć w suplementie do *Michała Arcta słownika wyrazów obcych* z roku 1927. Podtytuł wyjaśnia, że opracowanie zawiera 2777 wyrazów i wyrażeń z nowych dziedzin życia i wiedzy. Rzeczywiście wyrazu *sportswoman* nie znajdziemy we wcześniejszych słownikach tego wydawnictwa (por. m.in. Arct 1899, 1921). W leksykonie opatrzone hasło definicją realnoznaczeniową ‘kobieta zajmująca się sportem’, objaśniono, że wyraz pochodzi z angielszczyzny oraz podano jego wymowę [*sportslumen*] (Arct 1927: 41).

Na przełomie XIX i XX wieku żywą tendencją było derywowanie feminatywum od rzeczownika męskoosobowego. W związku z przeobrażeniami rynku pracy, edukacji i stylu życia do obiegu komunikacyjnego weszło wiele form powstałych na gruncie języka polskiego, a niektóre zostały bezpośrednio zapożyczone z języków obcych. Nowe formacje, wypełniające nowo powstałe luki semantyczne, dostrzegali również ówczesnie leksykografowie.

Spośród leksykonów powstałych w 2. połowie XX wieku i na początku XXI stulecia obserwacji poddano: SJPDoR, SJPSzym, SWJP, PSWP, ISJP, USJP oraz WSJP PAN. Uwzględniono również: WSO PWN, WSPP PWN, a także największe opracowanie leksykograficzne poświęcone feminatywom w języku polskim – SNŻP.

SWJP to jedyny leksykon z zestawienia, w którym nie wspomniano o żadnej żeńskiej formie odpowiadającej męskiemu *sportowcowi*. Na drugim biegunie znajduje się WSJP PAN, w którym zanotowano dotychczas 5 haseł z definicją ‘kobieta uprawiająca sport’ oraz trzy warianty ortograficzne: *sportsmanka*, *sportswomen*, *sportswomenka* o charakterze odnośników do artykułów hasłowych, kolejno: *sportsmenka*, *sportswoman* i *sportswomanka*. Potwierdza to spostrzeżenia Patrycji Krysiak (2016: 88), która zwróciła uwagę, że WSJP PAN gromadzi bogaty zbiór feminatywów, w tym form dotychczas nigdzie nienotowanych, funkcjonujących od niedawna w obiegu komunikacyjnym.

Tabela 1. Hasła *sportsmanka*, *sportsmenka*, *sportówka* w wybranych słownikach XX i XXI wieku

SŁOWNIK	SPORTSMANKA	SPORTSMENKA	SPORTÓWKA
SW	‘forma ż. od sportsman’	‘forma ż. od sportsmen’	–
SJPDor	‘przestarz. p. sportsmenka’	‘rzad. forma żeńska od sportsmen’	‘iron. żart. kobieta uprawiająca sport’
SJPSzym	–	‘przestarz. forma ż. od sportsmen’	–
ISJP	–	forma w haśle <i>sportsmen</i>	–
PSWP	–	‘poch. od sportsmena; rzadki kobieta, która uprawia jakąś dyscyplinę sportu regularnie, systematycznie’	–
USJP	–	‘książk. forma ż od sportsmen’	–
WSO PWN	–	forma w haśle <i>sportsmen</i>	–
WSPP PWN	–	[wym. <i>sportsmenka</i> , <i>pot.</i> <i>sportsmenka</i> , <i>nie:</i> <i>sportsmenka</i>], <i>rzad.</i> ‘kobieta uprawiająca sport’	–

Tabela 2. Nazwy kobiety uprawiającej sport w WSJP PAN

WSJP PAN
SPORTOWCZYNI SPORTÓWKA SPORTSMENKA (wariant SPORTSMANKA) SPORTSWOMAN (wariant SPORTSWOMEN) SPORTSWOMANKA (wariant SPORTSWOMENKA) ‘kobieta uprawiająca sport’
Cytaty: [...] zanim zmieniła się władza w jej kraju, Afganistanie, była sportówką i grała w drużynie koszykarskiej (facebook.com/boskanioska). Menstruacja jest problemem dla sportówek, ponieważ przeszkadza w treningu (K. Szyma-Ziemińska, <i>Stadiony pełne nie-kobiet</i> , „Magazyn Kontakt”, 2022, magazynkontakt.pl).

Tabela 3. Nazwy kobiety uprawiającej sport w SNŻP

SNŻP
SPORTOWCZYNI ‘ta, która profesjonalnie uprawia jakiś sport’ SPORTSMENKA ‘ta, która uprawia jakiś sport’

Trzy hasła odnotowano w SJPDor: *sportsmanka*, *sportsmenka* i *sportówka*, a pozostałe leksykony potwierdzają obecność w języku polskim tylko formy *sportsmenka*. W SNŻP znalazły

się dwa ogólne określenia kobiety aktywnej sportowo: *sportowczyni* i *sportsmenka*, przy czym zostały one inaczej zdefiniowane. *Sportsmenka* to ‘ta, która uprawia jakiś sport’, podczas gdy *sportowczyni* ‘uprawia jakiś sport profesjonalnie’. Przy takiej strategii definicyjnej *sportowczyni* okazuje się hiponimem *sportsmenki*. Należy jednak zaznaczyć, że autorki słownika korzystały z własnego korpusu, skompletowanego z myślą o leksykonie, i nie wzbogaciły go chociażby o formy dopełniające pola semantyczne (por. Łaziński 2016: 126). Pod względem definicji wyróżnia się też PSWP, w którym umieszczono najbardziej rozbudowaną definicję *sportsmenki* – dookreślono, że uprawia ona jakąś dyscyplinę sportu regularnie, systematycznie. To jedyna nazwa zamieszczona w tym słowniku, który – jak dowodzi P. Krysiak (2016: 86) – gromadzi liczne feminatywy, niespotykane w innych leksykonach polszczyzny, i odegrał dużą rolę „w notowaniu coraz bardziej ulotnych form żeńskich”.

Rozbieżności pojawiają się w zakresie kwalifikacji chronologicznej, stylistycznej i frekwencyjnej omawianych leksemów. Według teorii normatywnych (m.in. Olgi Iwanowny Moskalskiej, Vitalija Grigoreviča Kostomarova i Aleksieja Leontiewa) współzawodnictwo wariantów – „równoznaczność współwystępujących form w ramach danej epoki i stylu” (Miodek 1983: 15–16) – jest jednym z etapów kształtowania się normy językowej. Z kolei o tym, „czy owe warianty są rzeczywiście równoznaczne stylistycznie, nierzadko informują nas kwalifikatory zamieszczone w słownikach” (Małocha-Krupa 2018: 103). W SJPDoR za przestarzałą uznano formę *sportsmanka*, z kolei za aktualną *sportsmenka*. W SJPSzym kwalifikatorem *przestarz.* oznaczono rzeczownik *sportsmenka*. Do USJP trafił ona już z kwalifikatorem *książk.* Najwięcej źródeł podkreśla małą frekwencję notowanej *sportsmenki*. Rzeczownik ten kwalifikatorem *rzadki* opatrzone w SJPDoR, PSWP i WSPP PWN. *Sportówka* – zgodnie z SJPDoR – ma nacechowanie ironiczne i żartobliwe.

W WSJP PAN omawiane synonimy nie mają kwalifikatorów. Zastanowienia wymaga być może kwestia kwalifikacji stylistycznej lub ekspresywnej rzeczownika *sportówka*, jednak w świetle ilustrujących go cytatów kwalifikatory *pot.*, *żart.* czy *pejorat.* wydają się nie mieć uzasadnienia.

2. Nazwy kobiet uprawiających sport w obiegu komunikacyjnym w XIX i XX wieku

2.1. *Sportswoman, sportswomanka, sportsmanka...*

Informacje chronologizacyjne zawarte w poszczególnych hasłach WSJP PAN wskazują, że wszystkie wymienione synonimy występują w obiegu komunikacyjnym od około 100 lat, a często od blisko 150. Najstarszym wyrazem określającym kobietę sportowca jest zapożyczenie właściwe *sportswoman*, używane w prasie co najmniej od roku 1875, por.:

Koronowana *sportswoman*, jak nazywają tu cesarzową austriacką, nie opuszcza żadnych wyścigów („Czas” 1875, nr 184, polona.pl).

Również od końca XIX wieku pozostaje w użyciu wariant *sportswomen*, występujący zarówno w liczbie pojedynczej, jak i w liczbie mnogiej. W drugim wypadku jest to zgodne z regułami języka angielskiego, por.:

Crosland nietylko pióro chciałby wytrącić z rąk kobiety. Chciałby jej zamknąć także usta [...]. *Sportswomen* jest mu wstrętną („Gazeta Narodowa” 1903, nr 259, polona.pl).

Hrabina Paryża [...] jest jedną z najsławniejszych *sportswomen* w Anglii („Gazeta Lwowska” 1890, nr 42, polona.pl).

W tym samym czasie – od lat 90. XIX wieku – wymiennie posługiwano się również formami *sportswomanka* i *sportswomenka*, *sportsmanka* i *sportsmenka*, por.:

[P]anna jest zapałą *sportswomanką*, którą obchodzą nawet najsubtelniejsze z pola wyścigowego szczegóły („Kurjer Warszawski” 1891, nr 153, polona.pl).

[S]łynna *sportswomenka*, której jednak szpicruta nie przeszkadza do dzielnego władania piórem („Kurjer Warszawski” 1896, nr 39, polona.pl).

[Z]arząd nad ujeżdżalnią obejmuje małżonka dyrektora, uzdolniona *sportsmanka* („Kurjer Warszawski” 1891, nr 268, polona.pl).

Sportsmen. Chyba *sportsmenka*, tyle jest słodczy i łagodności w piśmie („Tygodnik Illustrowany” 1895, nr 9, polona.pl).

Liczba dyscyplin sportowych, jakie na przełomie XIX i XX wieku mogły uprawiać bądź oglądać kobiety, była ograniczona. Analizowane wyrazy odnosiły się przede wszystkim do kobiet, które jeździły konno, obserwowały wyścigi z trybun bądź uczestniczyły w polowaniach. Omawianych słów używano wymiennie z leksemami *amazonka*, *ecuyerka*, oznaczającymi ‘kobietę jeżdżącą konno’. Pierwszy wyraz pochodzi od starożytnej nazwy plemienia lub narodu wojowniczych kobiet znad Morza Czarnego. W przeszłości określano nim również żeński strój do jazdy konnej, składający się z asymetrycznej spódnicy, która odpowiednio układała się podczas jazdy, żakietu i nakrycia głowy. Z kolei *feminy* *ecuyerka* został utworzony przez dołączenie sufiksu *-ka* do francuskiego wyrazu *écuyer*, oznaczającego ‘jeźdźca’ (por. Doroszewski 1949: 90). Przykładowo w roku 1893 nakładem Towarzystwa Wyścigów Konnych ukazał się pierwszy podręcznik jazdy konnej dla kobiet *Amazonka*, napisany przez Marię Wodzińską. Autorka posługuje się wymiennie trzema leksemami – *amazonka*, *écuyérka*, *sports-woman*, por.:

Długie studia i kilkoletnia praktyka w zawodzie nauczycielki jazdy konnej, ośmielają mnie do skreślenia zbioru praktycznych wskazówek dla dam – *amazonek*. [...]

Nie mam zamiaru przytaczania faktów z historii jazdy konnej, [...] pomóc jedynie pragnę o rzeczach mogących zająć dzisiejszą *sports-woman* [...].

Nie raz przecież słyszałam o sławnych *amazonkach*, które dzikie konie ujeżdżają same, lecz przyznam otwarcie, wiadomości te przyjmowałam [...] milczeniem, nie chcąc uchybiać wielkiej sławie domorosłych „*écuyérek*” (M. Wodzińska, *Amazonka. Podręcznik jazdy konnej dla dam*, nakładem Towarzystwa Wyścigów Konnych w Królestwie Polskiem, Warszawa 1893, lucznictwokonne.pl).

Powodziła średnich lat kobieta, kształtnej postaci. Lecz twarz jej była blada, na wąskich ustach nie spotkać było uśmiechu. Tą smutną sportsmanką była królowa belgijska („Kraj” 1904, nr 10, polona.pl).

Ponieważ jazda konna jest na czasie, pismo „les Modes Prisiennes” pisze, iż sportswoman nosi amazonkę tylko jak najprostszego kroju („Nowiny Literackie” 1948, nr 44, polona.pl).

Wskazane wyrazy odnoszono również do kobiet uczestniczących w imprezach jeździeckich jedynie biernie – zwykle zasiadających na trybunach i stawiających zakłady, por.:

[N]asze panie sportswomen nie zlekły się zimna i w trybunie członkowskiej zauważyliśmy hr. Augustową Potocką, ks. J. Radziwiłłowską, p. Stanisławową Skarzyńską, panią Luce („Jeździec i Myśliwy” 1896, nr 3, polona.pl).

Słynna sportswoman, księżna Montrose, ma już wiele towarzyszek, całkowicie oddanych grze wyścigowej i zakładom („Słowo” 1890, nr 32, polona.pl).

[P]anna jest zapaloną sportswomanką, którą obchodzą nawet najsubtelniejsze z pola wyścigowego szczegóły.

– Panie – zapytuje dziewczę [...] – kto dosiadać będzie „Emanueli”?

[...] Młodzian puszcza się galopem po schodach, biegnie do tablicy przy budce sędziowskiej, odczytuje nazwisko i lotem strzały powraca.

– Pani! – raportuje – „Emanueli” dosiadać będzie N.N. („Kurjer Warszawski” 1891, nr 153, polona.pl).

Takie użycia odpowiadają semantyce i pragmatyce wyrazu *sportsman* i jego wariantu *sportsmen*, spotykanego w polskich tekstach od 1. połowy XIX wieku, a nawet zdefiniowanego jako ‘myśliwy’ w *Słowniku angielsko-polskim: dla użytku młodzieży Instytutu Politechnicznego* Krystyna Lecha-Szyrmy z roku 1828 (polona.pl), por.:

Widywałem często Anglików którzy znajdowali się na połowie łososi w Norwegji albo polowali na bawoły (bufalo) w Ameryce; dla czegoż który z tych niezmordowanych sportsmenów nie pojedzie na czas jakiś do Keustelli? Moźnaby tam codzien zabijać fury kaczek, gęsi, ceranek, bekasów, pelikanów, słomek, bocianów („Gazeta Warszawska” 1846, nr 10, polona.pl).

[B]ędąc córką jenerała, który głównie swojej zręczności w jeźdzeniu na koniu wyniesienie swoje zawdzięcza, umie ona [...] popisywać się przed ojcem różnemi konnemi sztukami, jakich mało który z naszych eleganckich sportsmenów mógłby dokazać („Gazeta Krakowska” 1845, nr 213, polona.pl).

Od końca XIX stulecia stopniowo gazety rozpisywały się o kobietach uprawiających inne dyscypliny sportu, co rozpowszechniło się w latach 20. XX wieku. Znaczenie miały z pewnością zmiany społeczno-kulturowe. Kobiety wkraczały do sportu w miarę demokratyzacji

społeczeństw przemysłowych, co początkowo postrzegano „jako przejaw ich postępującej emancypacji, a poniekąd także awansu społecznego” (Sekuła-Kwaśniewicz 1991: 17). Po raz pierwszy wzięły udział w Letnich Igrzyskach Olimpijskich w Paryżu w 1900 roku, od 1922 roku odbywały się Światowe Igrzyska Kobiet, por.:

Łyżwiarzom przygrywała orkiestra. Niestety, zabawę zachmurzył smutny wypadek. Jedna ze „sportsmenek”, panna M., upadła tak nieszczęśliwie, że złamała rękę („Kurjer Warszawski” 1885, nr 54, polona.pl).

Zasłużoną sławą cieszy się [...] pani Dubieńska Wanda (AZS – Kraków), znana wszechstronnie sportswoman („Stadjon” 1925, nr 1, polona.pl).

[P]rawdziwa sportswomanka uprawiać musi lekką atletykę, aby swoje mięśnie utrzymać w „formie” („Polska Zbrojna” 1938, nr 201, polona.pl).

Kwerenda zawartości biblioteki Polona pokazała, że niemal jednocześnie – w latach 80. i 90. XIX wieku – do polszczyzny weszły trzy synonimy określające kobietę sportowca – *sportswoman*, *sportswomanka* i *sportsmenka* – a każdy z nich w dwóch wariantach ortograficznych. Początkowo leksemy te odnosiły się jedynie do dam jeżdżących konno lub zainteresowanych tą dyscypliną sportu. W procesie feminizacji aktywności sportowej zaczęto określać nimi kobiety zaangażowane w inne dyscypliny. Od kiedy zapożyczenie *sportswoman* oraz derywowane od niego formy z formantem *-ka* pojawiły się w polszczyźnie, stwarzają użytkownikom problemy natury ortograficznej i fonetycznej. Odpowiedzią na te trudności są inne formacje.

2.2. *Sportówka*

Żeńskim odpowiednikiem wyrazu *sportowiec* w płaszczyźnie zarówno semantycznej, jak i formalnej jest forma *sportówka*. Halina Satkiewicz (1973: 95) jako jedyną możliwość tworzenia nazw żeńskich od rzeczowników męskich zakończonych na *-owiec* widzi dodanie formantu *-ka*. Bogusław Kreja (1963: 138) objaśnia tę formację jako „derywat od wyrazu *sportowiec*, powstały na drodze derywacji wymiennej: sufiks męski *-(ow)iec* został wymieniony na odpowiedni sufiks żeński *-(ów)ka*”. Inni badacze za podstawy słowotwórcze form typu *sportówka*, *cyrkówka* uznają rzeczowniki *sport*, *cyrk*, do których przyłączono formant *-ówka* (Miodek 1976: 42; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979: 144; Jadacka 2005: 114).

Zdaniem części autorów formacje typu *sportówka*, *radiówka* są trudne do zaakceptowania. Według H. Satkiewicz mają one ujemny odcień znaczeniowy (1969: 54) i są „nie do przyjęcia w słownictwie neutralnym” (1973: 109). Marian Bugajski (1999: 134) widzi w nich nacechowanie stylistyczne, Witold Doroszewski (1970: 423) określa zabarwienie *sportówki* jako ironiczne lub żartobliwe, a jeszcze dosadniej wypowiada się na ten temat Krystyna Serejska Olszer (2001: 24), która przestrzega przed narażeniem na śmieszność nazwanej tak osoby. Jerzy Bralczyk (2006: 278) scharakteryzował formę *sportówka* jako zapomnianą.

Danuta Buttler (1967: 38) autorstwo tego słowa przypisywała Stefanii Grodzieńskiej, która „tworząc żartobliwe neologizmy «sportówka», «muzyczka», aktualizowała „jedynie struktury,

tkwiąc «in potentia» w polskim systemie słowotwórczym (por. *zetempowiec – zetempówka, zawodnik – zawodniczka* itp.). Zdaniem W. Doroszewskiego (1970: 423) słowo utworzyła Pola Gojawiczyńska, która w powieści *Ziemia Elżbiety*, wydanej w 1934 roku, określiła tak sportową czapkę. Tymczasem ekscerpcja biblioteki Polona wykazała, że wyraz był w użyciu co najmniej od roku 1920. Nazywano nim różne elementy garderoby utrzymane w sportowym stylu, dziecięce wózki, auta, motocykle czy łodzie motorowe³, por.:

Na sprzedaż sportówka, nowa jedwabna bluzeczka 44 („Kurjer Poznański” 1920, nr 159, polona.pl).

Samochód sportówka. 2-osobowy Peugeot w nadzwyczajnym stanie okazynie na sprzedaż („Kurjer Poznański” 1927, nr 322, polona.pl).

Znaczenie osobowe wyrazu *sportówka* – ‘kobieta uprawiająca sport’ – również poprzedziło twórczość P. Gojawiczyńskiej. Najstarszy ilustrujący go cytat pochodzi z roku 1929, wiele innych powstało w latach trzydziestych. Co więcej, niekiedy trudno doszukiwać się w nich żartobliwych, ironicznych, a tym bardziej pejoratywnych konotacji słowa, por.:

Przed dziesiątki latami nosiły damy, uprawiające sport tenisowy, fechciarski i bokserski długie suknie i pełny zwój włosów pod kapeluszem lub siatką włosianą [...]. Dzisiaj przedstawia nam się sportówka na półnaga w króciuchnych majteczkach i bluzce bez rękawów [...]. Dzisiejsza oblec sportowa jest odpowiedniejsza i bezwarunkowo wygodniejsza, atoli dawna była stosowniejszą dla niewiasty i panny („Górnoślązak” 1929, nr 148, polona.pl).

Za tamtych czasów byłaby np. owa panienska z miasta jakąś emancypantką, dzisiaj jest sportówką, rekordzistką i laureatką olimpijską („Kurjer Poznański” 1929, nr 525, polona.pl).

Paryż, 19 (TASS). W zawodach 7-go krosu „Humanite” w kobiecych wyścigach międzynarodowych zwyciężyła sportówka radziecka Wasiljewa [...]. Na drugie, trzecie, czwarte i piąte miejsca wyszły także sportówki radzieckie („Głos Radziecki” 1939, nr 42, polona.pl).

W wyścigach kobiet na 1.000 metrów, które wymagają wielkiej wytrwałości, znowu zwyciężyła młoda moskiewska sportówka Koczetkowa [...]. Co do skoków z wieży do wody najlepsze wyniki osiągnęła moskiewska sportówka Sima Błochina („Głos Radziecki” 1939, nr 178, polona.pl).

Dwa teksty relacjonujące zmagania radzieckich sportowców pochodzą z gazety „Głos Radziecki”, wydawanej w języku polskim przez władze sowieckie w Kijowie od 1939 roku. Socjalistyczne media obok socrealistycznej sztuki w sposób systemowy ukazywały kobiety

3 Wyraz *sportówka* ma współcześnie też inne znaczenia. W WSJP PAN poza ‘kobietą uprawiającą sport’ odnotowano następujące: 1. ‘szkoła sportowa’, 2. ‘klasa sportowa’, 3. ‘element ubioru o sportowym stylu lub przeznaczeniu’, 4. ‘sportowy wózek dziecięcy’, 5. ‘samochód sportowy’, 6. ‘sportowy zegarek na rękę’, 7. ‘sportowa gra komputerowa lub na konsolę’, 8. ‘film anime o tematyce sportowej’.

w zawodach tradycyjnie przypisywanych mężczyznom. „Prasa upowszechniała model państwa komunistycznego, które stwarzało kobietom możliwość rozwoju, ułatwiało samorealizację, zdobywane laurów” (Małocha-Krupa 2018: 161). Feminatywy pełniły m.in. funkcję perswazyjną – dzięki nim kobiety miały odczuć, że władza przemawia bezpośrednio do nich, są zatem ważnym podmiotem życia społecznego (Małocha-Krupa 2018: 160). Prawdopodobnie nie przez przypadek w prasie okresu stalinizmu sięgano po polski wyraz *sportówka* zamiast po „pretensjonalne” – jak pisała A. Obrębska – zapożyczenia.

Wyraz *sportówka* zyskuje żartobliwe lub ironiczne nacechowanie w tekstach satyrycznych, traktujących o modzie na uprawianie sportu jako o nowym zjawisku społecznym, por.:

Zaledwie tylko jakieś 10 procent przyjezdnych jako-tako uprawia sport zimowy. Reszta jedynie ubiera się po sportowemu. I to tak dokładnie, z taką, powiedziałbym, perfidją, że, widząc takiego sportsmena lub „sportówkę” – każdy gotów przysiędź, iż przed chwilą odkleili się od nart, z którymi zrosli byli od urodzenia z perspektywą zakończenia na nich sportowego żywota („Kurjer Warszawski” 1932, nr 360, polona.pl).

Idę na pływalnię w Warszawie, gdzie zima nie zima, kąpie się kupa półgocłów, no, podchodzę do jednej panny co jak ryba pływała i zagaduję ją, że niby co to jest że ona jest sportówka, że skąd ma taki dryg, taką smykałkę do pływania, a ja naprzykład – nie („Dzień Dobry” 1934, nr 63, polona.pl).

W niektórych kontekstach *sportówka* ma nacechowanie żartobliwe, ironiczne, czy też przekazuje wyraźną niechęć do desygnatu, por.:

Och, ci nasi literaci znający sport z ilustracyj w gazetach i zabierający się do pisania o boiskach z poczucia t. zw. aktualności! Zdaje im się, że sportowiec, czy sportówka, to w ogóle o niczym ani be, ani me, tylko od rana do nocy o sporcie. Jak już takiego wsadzą na scenę, czy do powieści, to już każą mu uprawiać wszelkie możliwe rodzaje ćwiczeń i zamęczać nad gadaniną o tem.

Ola jest pływaczką, teniszką, lekkoatletką, turystką, nawet... footballistką. Dużo idjotyzmów dzieje się w polskim sporcie, ale o powstawaniu żeńskich drużyn footballowych nie zdarzyło mi się słyszeć („ABC” 1932, nr 25, polona.pl).

Później odkrył w niej ekshibicjonizm, masochizm, fałsz wewnętrzny, pychę, lenistwo, tomizm rasowy, arystokratyzm i przyswajała je sobie z równą łatwością, jak kiedyś dla zakochanego w niej piłkarza stała się urodzoną sportówką, a dla tegoż Szczedronia komunistką (T. Dołęga-Mostowicz, *Trzecia płeć*, Roy, New York, [ca 1945], polona.pl).

Uważam, że nie spokojna praca zawodowa w ramach pewnych godzin zamknięta i wywołana zresztą koniecznością ekonomiczną – jest rywalką męża w domu, ale właśnie owe laury sportowe, które niejednej kobiecie zawróciły dziś w głowie. Nie! Kobieta „sportówka” nie mogłaby zostać moją żoną („Dobry Wieczór! i Kurjer Czerwony” 1936, nr 125, polona.pl).

Czasami wyraz *sportówka* nie oznacza ‘kobiety uprawiającej sport’, lecz ‘kobietę interesującą się sportem’. Wówczas też bywa nacechowany ekspresywnie, por.:

Czy naprawdę tak wygląda współczesna rodzina warszawska? Ojciec – niby adwokat, ale raczej spekulant [...], żona eksaktorka w jakimś folwarczku [...]. Córka zidjociała (trudno użyć innego wyrażenia) sportówka, zupełnie niewykształcona, obchodząca się bez książek i w ogóle wroga wszelkiej kulturze, ale doskonale znająca wszystkie rekordy świata. Tak się prezentuje ta czwórka w ekspozycji sztuki („Czas” 1932, nr 162, polona.pl).

Jak można było zauważyć, w niektórych przytoczonych tekstach dystans autorów do feminatywu podkreślają cudzysłowy.

W prasie lat 20. i 30. XX wieku nie brakuje artykułów wyśmiewających modę na uprawianie sportu przez kobiety. Autorzy felietonów nie zawsze posługują się formą *sportówka*. Równie komiczny efekt pozwala uzyskać *sportswoman*, por.:

„Sportswoman” rzecz prosta na grube puszcza się zakłady – totalizator zastępuje dla niej czasowo ruletę. Za danym sygnałem powiewa namiętnie chustką, jakby dodając energii żokejom i bez żadnej żeny krzyczy „hurra!” i „hip-hip!”, gdy jej faworyt dopada do mety [...]. Wesoły okaz – nieprawdaż? („Kurjer Warszawski” 1883, nr 188a, polona.pl)

Niemniej w tego typu przekazach największa wydaje się frekwencja rzeczownika *sportówka*. Niewątpliwie mógł on służyć budowaniu komizmu czy oddawać niechęć mówiącego do określanej w ten sposób kobiety, ale nie było to regułą.

2.3. *Sportowczyni, sportownicza*

Inna żeńska nazwa pochodząca od rzeczownika *sportowiec* to derywat z sufiksem *-yni* – *sportowczyni*. Najczęściej za pomocą sufiksów *-yni/-ini* tworzone są formacje pochodzące od rzeczowników podstawowych zakończonych na *-ca* (por. *sprzedawczyni* – *sprzedawca*). Niemniej można znaleźć kilka innych feminatywów utworzonych w ten sposób od rzeczowników męskich z końcówką *-ec*. Przykładowo wyraz *fachowczyni* poświadczony jest przez niemal 130 źródeł dostępnych w Polsce, a najstarsze z nich pochodzi z roku 1924. Z kolei *sprzymierzeńczynią* od połowy XIX wieku w tekstach utrzymanych w wysokim stylu nazywano Maryję, Polskę, Anglię (polona.pl). Inne wyrazy to np.: *pobratymczyni*, *budowlańczyni*, *wyzwoleńczyni*, a nawet *zjazdowczyni* – dla wszystkich można znaleźć poświadczenia współczesne lub historyczne.

Rzeczownik *sportowczyni* ilustruje w Polsce tylko jeden cytat – z roku 1934, odnoszący się do kobiety jeżdżącej konno:

Przed 10 laty pewna sportowczyni francuska [...] objeżdżała na koniu Europę, wszędzie witana entuzjastycznie przez kluby hipiczne („Gazeta Robotnicza” 1934, nr 125, polona.pl).

W obiegu komunikacyjnym przełomu XIX i XX wieku funkcjonowało wiele feminatywnych form obocznych. Jak wynika z analizy, również nazw kobiety uprawiającej sport. Dość wspomnieć, że oprócz omówionych nazw można spotkać też *sportowniczkę*, por.:

[K]ażdy sportowiec lub sportowniczka czuje od czasu do czasu potrzebę otwierania kołnierzyka („Polski Przemysł Włókienniczy” 1938, nr 224, cybra.lodz.pl).

Dla D. Buttler (1967) owa znaczna liczba elementów nadmiarowych, czyli dubletów słowotwórczych w ogóle, jest charakterystyczna dla słownictwa schyłku XIX wieku. „Bogactwo form współfunkcyjnych, reprezentujących feminatywum jako kategorię słowotwórczą, świadczy o jej produktywności” (Małocha-Krupa 2018: 105). Przeanalizowane teksty z XIX i początku XX wieku przynoszą też obserwacje innego typu, nasuwające analogie do zjawisk współczesnych, bliskich ideom dyskursu równościowego. Zamiast bowiem użyć generycznych, obejmujących sportowców niezależnie od płci, spotykamy dyferencjację rodzajową, szeregi typu: „sportowiec czy sportówka”, „sportsmeni i sportsmenki”, por.:

Zgromadzili się tu przyjezdni dziennikarze [...], sportsmeni i sportsmenki, których tłumy zamieszkują w lecie kąpieliska francuskie (F.A. Ossendowski, *Okręty zbłąkane*, nakładem Udziałowej Spółki Wydawniczej, Kraków 1932, polona.pl).

3. Nazwy kobiety uprawiającej sport we współczesnym obiegu komunikacyjnym

Wszystkie omówione feminatywy używane są współcześnie, co znalazło odzwierciedlenie w WSJP PAN. Hasła ilustruje materiał powstały po roku 1945, zaczerpnięty z NKJP lub ze stron internetowych. Wątpliwości wzbudza kwestia kwalifikacji stylistycznej lub ekspresywnej hasła *sportówka* w znaczeniu osobowym. Takiego nacechowania nie mają z pewnością cytaty pochodzące z dyskursu feministycznego, którego jedną z cech jest opowiadanie się za używaniem form żeńskich, niezależnie od potencjalnych negatywnych konotacji czy wieloznaczności. Dotychczas w Internecie udało się znaleźć tylko jedną wypowiedź nacechowaną niechęcią do polskich *sportówek*. Stanowi ona fragment komentarza internauty, por.:

Jakoś te nasze najlepsze sportówki nie są szczególnie sympatyczne [...] (wyborcza.pl).

Być może w świetle powyższego cytatu, a także ze względu na tradycję leksykograficzną i słowotwórczą należałoby w którymś miejscu opisu hasła wskazać, że wyraz może mieć nacechowanie pejoratywne, żartobliwe lub ironiczne.

W Internecie – głównie w serwisach informacyjnych, ale też na stronach sportowych, w mediach społecznościowych, na forach i w komentarzach internautów – najczęściej używane są formy *sportsmenka* (ponad milion wyników wyszukiwania) i *sportsmanka* (kilka tysięcy wyników). Dużą frekwencję ma *sportowczyni* (ok. 10 tys. wyników wyszukiwania, ale w tym wypadku trudno wskazać, ile cytatów, zwłaszcza dla mianownika liczby pojedynczej, ma charakter metajęzykowy). Dość rzadko użytkownicy języka sięgają po *sportswomenkę* (26 cytatów

po wykluczeniu tekstów o charakterze metajęzykowym) i *sportswomankę* (15 użyć). Ze względu na wieloznaczność hasła *sportówka* oszacowanie frekwencji tego rzeczownika w znaczeniu osobowym nie wydaje się możliwe. To samo odnosi się do zapożyczeń właściwych *sportswoman* i *sportswomen*. W Internecie można znaleźć nieliczne wypowiedzi z formą *sportownicza*. Najwięcej cytatów to przytoczenia wypowiedzi dzieci, a te – jak wiadomo – cechują się wyjątkową zdolnością do samorodnej twórczości językowej. Na marginesie warto wspomnieć, że w badaniu przeprowadzonym na grupie siedmiolatków dzieci na określenie ‘pani, która biega’ stworzyły m.in. konstrukcje: *sportowistka*, *sportowica*, *sportownica*, *sportowicka* i *sportowa* (Muzyka-Furtak 2010: 64).

Poszczególne nazwy kobiety uprawiającej sport mają zarówno swoich przeciwników, jak i zwolenników, por.:

Sportsmenka to dziwne słowo. Nie powinno być sportswoman albo sportswomanka? (wykop.pl)

„Lalka Barbie wzorowana na sportowczyni” [...]. Od dziesiątków lat istnieje słowo „sportsmenka” – ale nie, musi być feministyczna nowomowa! (wizaz.pl)

Komentarze tego typu są na ogół odpowiedziami na formę użytą przez autora danego artykułu czy wpisu. W dyskusjach językowych tej natury często widoczny jest aspekt światopoglądowy. Jak zauważa Aldona Skudrzyk (zob. Kalwas 2023), feminatywy i język w ogóle służą walce światopoglądowej. Spór o feminatywy ma głównie taki charakter i ma „niewiele wspólnego z duchem polszczyzny i jej historią” (Kalwas 2023).

Podsumowanie

Wszystkie omówione w artykule formy są ugruntowane historycznie i zostały utworzone zgodnie z regułami języka polskiego. Leksem *sportswoman* trafił do polszczyzny jako pierwsze określenie ‘kobiety uprawiającej sport’ w czasach, gdy tego typu aktywność u żeńskiej części społeczeństwa dopiero zyskiwała popularność. Tak jak większość synonimów (poza *sportówką* i *sportowniczką*) odnosił się początkowo do kobiet jeżdżących konno lub zainteresowanych wyścigami konnymi. Wyraz był potrzebny, ale gdy przyjęły się formacje z polskim sufiksem, zaczął być odbierany jako pretensjonalny i dziś może wydawać się zbędny. *Sportswomenka*, *sportsmenka* i *sportówka* mają częstokroć -ka, której wielofunkcyjność stanowi jedno z pragmatyczno-semantycznych ograniczeń w procesie tworzenia nazw żeńskich. Zakończonym nią rzeczownikom osobowym często przypisuje się potoczność i traktuje się je jak zdrobnienie, przez co mają w odbiorze deprecjonujący charakter. Szczególnie silnym nacechowaniem ekspresywnym i potocznym obciążona jest *sportówka*, być może przez analogię do takich form, jak: *reżimówka*, *tirówka* czy *pokojówka* – nieosobowych uniwerbizmów lub określeń kobiet wykonujących mało poważane (czy wręcz pogardzane) profesje. *Sportowczyni* wydaje się najbardziej nobilitującym określeniem, a przy tym nie jest zapożyczeniem. Pytanie, czy ów nobilitujący wydzźwięk pasuje do wszystkich sytuacji, czy nie jest tak, jak twierdzą autorki SNŻP,

że jego użycie jest najbardziej adekwatne tylko w odniesieniu do kobiet uprawiających sport profesjonalnie. Zastanowienia wymaga też to, czy zawsze owe leksemy odnoszą się do kobiet uprawiających sport, czy też ich definicje słownikowe nie powinny być wzbogacone o możliwość biernego zainteresowania sportem (por. Arct 1927: 41), co pokazywały niektóre przytoczone w artykule cytaty. Niezależnie od pragmatyki WSJP PAN jest pierwszym opracowaniem leksykograficznym, które zebrało omówione synonimy.

Na koniec należy wspomnieć o jeszcze innej strategii nazywania kobiety uprawiającej sport, na którą zwróciły uwagę również autorki SNŻP. W dyskursie medialnym o kobietach aktywnych sportowo najczęściej mówi się w kontekście zawodów sportowych, a wówczas najmniej problematyczny okazuje się wyraz *zawodniczka*.

Bibliografia

- Arct 1899: *M. Arcta słowniczek wyrazów obcych: 12.000 wyrazów, wyrażen, zwrotów cudzoziemskich używanych w mowie potocznej i w prasie periodycznej polskiej*, wyd. 3 powiększone, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa 1899.
- Arct 1921: *Michała Arcta słownik wyrazów obcych: 25.000 wyrazów, wyrażen, zwrotów i przysłów cudzoziemskich, używanych w mowie potocznej i w prasie polskiej*, wyd. 9, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa 1921.
- Arct 1927: *Michała Arcta słownik wyrazów obcych: suplement (do słownika 25.000 wyrazów obcych): 2777 wyrazów i wyrażen: dopełnienie z nowych dziedzin życia i wiedzy*, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa 1927.
- Benni T. 1933: „Sportswoman chce się widzieć z panią doktor”, „Język Polski” XVIII, z. 6, s. 184–185.
- Bralczyk J. 2006: *Polak potrafi. Przysłowia, hasła i inne polskie zdania osobne*, Świat Książki, Warszawa.
- Bugajski M. 1999: *Pół wieku kultury języka w Polsce (1945–1995)*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Buttler D. 1967: *Uwagi o mechanizmie dowcipu językowego*, „Przegląd Humanistyczny” XI, nr 1, s. 33–64.
- Dembska K. 2012: *Tendencje rozwojowe polskich i rosyjskich nazw zawodowych kobiet na tle języka czeskiego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń.
- Doroszewski W. 1949: *Język Teodora Tomaszka Jeża (Zygmunta Miłkowskiego). Studium z dziejów języka polskiego XIX wieku*, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa.
- Doroszewski W. 1970: *Objaśnienia wyrazów i zwrotów*, „Poradnik Językowy”, z. 6, s. 420–424.
- Grzegorzczkowska R., Puzynina J. 1979: *Słotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- ISJP: *Imy słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Jadacka H. 2005: *Kultura języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kalwas P.I. 2023: *Dlaczego feminytywię dzielą Polaków? „Poruszenie pokazało bezbrzeżną niewiedzę”* [wywiad z prof. Aldoną Skudrzyk], 8.02.2023, wiadomosci.onet.pl (dostęp: 3 kwietnia 2023).
- Kreja B. 1963: *Pojęcie derywacji wymiennej*, [w:] W. Doroszewski (red.), *Z polskich studiów slawistycznych. Seria 2. Językoznawstwo, Prace na V Międzynarodowy Kongres Slawistów w Sofii 1963*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 133–140.
- Krysiak P. 2016: *Feminytywa w polskiej tradycji leksykograficznej*, „Rozprawy Komisji Językowej” XLII, s. 83–90.
- Kubiszyn-Mędrala Z. 2007: *Żeńskie nazwy tytułów i zawodów w słownikach współczesnego języka polskiego*, „LingVaria”, nr 1(3), s. 31–40.
- Kupiszewski W. 1967: *Tytuły i nazwy zawodowe kobiet*, „Poradnik Językowy”, z. 8, s. 371–374.
- Łaziński M. 2006: *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułarne i ich asymetria rodzajowo-płciowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Łaziński M. 2016: *Słownik nazw żeńskich polszczyzny*, red. Agnieszka Małocha-Krupa, „Język Polski” XCVI, z. 3, s. 125–128.
- Malinowski M. 2012: *Sportsmen*, wpis na blogu *Obcy język polski*, 22.08.2012, https://obcyjezykpolski.pl/sportsmen/#google_vignette (dostęp: 3 kwietnia 2023).
- Małocha-Krupa A. 2018: *Feminytywum w uwikłaniach językowo-kulturowych*, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław.
- Miodek J. 1976: *Syntetyczne konstrukcje leksykalne w języku polskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

- Miodek J. 1983: *Kultura języka w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Muzyka-Furtak E. 2010: *Twórczość wyrazowa dzieci 7-letnich*, „Logopedia”, nr 39–40, s. 55–66.
- Nowowiejski B. 2011: *Niektóre językowe skutki feminizacji sportu*, [w:] A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, K. Skibski (red.), *Norma językowa w aspekcie teoretycznym i pragmatycznym*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań, s. 161–172.
- Nowowiejski B. 2014: *O nazwach kobiet uprawiających sport*, [w:] M. Karwatowska, R. Litwiński, A. Siwiec, B. Jarosz (red.), *O płci, ciele i seksualności w języku i mediach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 147–159.
- Obrębska A. 1933: „Sportswoman chce się widzieć z panią doktor”, „Język Polski” XVIII, z. 6, s. 185–187.
- Obrębska-Jabłońska A. 1949: *O żeńskich formach tytułów i nazw zawodów*, „Poradnik Językowy”, z. 4, s. 1–4.
- POLONA (online: www.polona.pl, dostęp: 3 kwietnia 2023).
- PSWP: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 1–50, Kurpisz, Poznań 1994–2005.
- Satkiewicz H. 1969: *Produktywne typy słotowórcze współczesnego języka ogólnopolskiego*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Satkiewicz H. 1973: *Słotowórstwo*, [w:] D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz (red.), *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 80–123.
- Sekuła-Kwaśniewicz H. 1991: *Sport zawodniczy a style życia. Studium socjologiczne kobiet czynnych w sporcie*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków.
- Serejska Olszer K. 2001: *Polszczyzna z oddali. Język polski w anglojęzycznym świecie*, Media Rodzina, Poznań.
- SJPdP: *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958–1969.
- SJPSzym: *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1–3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978–1981.
- SNŻP: *Słownik nazw żeńskich polszczyzny*, red. A. Małocha-Krupa, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015.
- SW: *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1–8, nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego, Warszawa 1900–1927.
- SWJP: *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Wilga, Warszawa 1996.
- USJP: *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: wsjp.pl, dostęp: 10 kwietnia 2022).
- WSO PWN: *Wielki słownik ortograficzny PWN*, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- WSPP PWN: *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Zieniukowa J. 2013: *Pani Marszałkini – czyli o językowym dziwolągu*, [w:] M. Milewska-Stawiany, E. Rogowska-Cybulska (red.), *Mówię, więc jestem. Rozmowy o współczesnej polszczyźnie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 140–142.

Summary

Sportswoman, sportowczyni, sportówka... Problematic Polish names for a woman who does sports

Keywords: feminatives, semantics, linguistic pragmatics, lexicography.

When in the 19th century women began to show greater interest in physical activity than in previous centuries, it was necessary to create or borrow the name of a woman practicing sports, or one passively interested in this field of activity. There are several synonyms in Polish: *sportswoman/sportswomen, sportsmanka/sportsmenka, sportswomanka/sportswomenka, sportówka, sportowczyni, sportownicza*. Although most names have a history of more than a hundred years, to this day, they raise doubts of correctness in users. The article discusses the functioning of these synonyms in both old and modern dictionaries of the Polish language, in the theoretical linguistic studies and in the communication circuit based on texts contained in the POLONA library and to a lesser extent on the Internet in a diachronic and synchronic perspective.